

LUJO MATUTINOVIĆ (1765.—1844.)

ISTRAŽIVAČKI IZAZOVI ŽIVOTOPISA JEDNOGA NEPOZNATOG MARŠALA

DRAGO ROKSANDIĆ

Filozofski fakultet, Zagreb

Životopis Luje Matutinovića, profesionalnog vojnika i spisatelja, pored ostaloga francuskoga "maréchal-de-camp" iz doba Napoléona I., predložak je predstavljanju povijesti "marginalaca" u srednjim slojevima društva u prijelazu. Matutinović je čovjek novoga doba koji se nikada i nigdje ne odriče svoje patrijarhalne zavičajnosti, a da je u samome zavičaju jedva ikada i bio; on je čovjek koji svojom senzibilnošću i znanjima pripada europskome razdoblju na razmeđu prosvjetiteljstva i romantizma, dobu "glave" i "srca", a čitavim svojim životom brani temeljno pravo na opstanak. Istraživanje je provedeno na temelju donedavno praktično nepoznate građe.

Povijest "marginalaca": problemi

U posljednjih četvrt stoljeća, u "novoj historiji" rijetko je koje područje istraživanja privuklo toliko istraživača i poštovatelja kao povijest marginalaca [*l'histoire des marginaux*].¹

¹ Jean-Claude Schmitt, "L'histoire des marginaux" u: *La nouvelle histoire* (urednici: Jacques Le Goff, Roger Chartier, Jacques Revel), Pariz: CEPL, 1978, 344—369).

Ako je jedan od središnjih ciljeva "nove historije" skrenuti pozornost s povijesti "moćnih" na povijest "nemoćnih", s povijesti onih "odozgo" na povijest onih "odozdo", među kojima su i sluge i prosjaci i bolesni, ali i mnogi drugi "obični ljudi", onda je nedvojbeno postignut očekivani uspjeh.

Otkud takva "moć nemoćnih" u povijesti i to učinkom tek jedne od brojnih novih historiografskih disciplina? Odgovor je nemoguće svesti na jednu dimenziju. Možda je najjednostavnije potražiti ga u novini pristupa povijesnom mišljenju. "L'histoire", napisat će **Jean-Claude Schmitt**

"... était avant tout oeuvre de justification des progrès de la Foi ou de la Raison, du pouvoir monarchique ou du pouvoir bourgeois: aussi s'est-elle longtemps écrite à partir du 'centre'. Les rôles tenus par les élites du pouvoir, de la fortune ou de la culture semblaient seuls compter. L'histoire des peuples se résorbait dans l'histoire dynastique, et l'histoire religieuse dans celle de l'Eglise et de ces clercs. (...) Ce qui échappait à son regard n'était que 'reste' superflu, 'survivance' anachronique, 'silence' soigneusement entretenu ou simple 'bruit' passé sous silence (Michel de Certeau)" (344).

Dakle, onoga časa kad su povjesničari pošli od pretpostavke da je moguće povijesno mišljenje koje neće biti utemeljeno u tome *centre*, suočili su se s mogućnošću izbora mnoštva novih interpretacijskih ishodišta. Teorijske pretpostavke novih izvođenja nastajale su ponajviše u drugim društveno-humanističkim znanostima, ali je mnogobrojna, donedavno rijetko korištena ili potpuno previđana arhivska građa u novim pristupima i sama "otkrivala" nova područja istraživanja i vodila k novim spoznajama. Stvaralačke mogućnosti i dosezi onih nacionalnih historiografija koje su manje ili više spremno i dosljedno prihvatile izazove povijesti marginalaca, mnogostruko su se povećale. Danas jedva da i ima društvenih slojeva i skupina, u bilo kakvu shvaćanju društvenopovijesnog raslojavanja i kulturnoga razlikovanja koje nisu bile predmetom istraživanja u toj disciplini.

Iako bi bilo vrlo naivno poći od uvjerenja da je u bilo kojoj pojedinačnoj tradicionalnoj historiografiji etnocentrički shvaćena struktura moći u povijesnom trajanju u korijenu dovedena u pitanje, istraživački pejzaži, koji uključuju shvaćanja predmeta istraživanja, pristupe i metode, pored ostalog i prinosima povijesti marginalaca, uveliko su se promijenili.²

² U angloameričkoj historiografiji, nasuprot francuskoj, ali u dijalogu s njom, navedena pitanja, sad već u dugoj povijesnoj perspektivi, otvara **George Rudé**. Njegova doktorska disertacija *The Parisian Wage-Earning Population and the Insurrectionary Movements of 1789–1791* (University of London, 1950) bila je u tom smislu "događaj", a nova disciplina *history from below*, tj. "povijest odozdo", nastaje konačno njegovim temeljnim djelima poput *The Crowd in the French Revolution* (1959) i *Wilkes and Liberty* (1962). Do kasnih osamdesetih nova je disciplina mogla i sama praviti

Ono što je do iskustva navedenih disciplina u povijesnom mišljenju bilo "isključeno" [*exclut*] ili "muklo" [*muet*], danas je u najmanju ruku posvuda legalizirano kao legitiman predmet istraživanja ili kao prihvatljiv pristup.

Međutim, povijest marginalaca je i danas kao i svih proteklih desetljeća uvelike sporna zbog drugih razloga. Temeljni istraživački izazovi i u njezinu razvitku, kao što je već naglašeno, potjecali su iz spoznajnih, a donekle i istraživačkih iskustava drugih, ponajviše socioloških, antropoloških i kulturoloških znanosti. Otuda su godinama i bila tako brojna istraživanja o prosjacima, razbojnicima, prostitutkama, doslovno o "rubnim" društvenim skupinama. Time su i poimanja marginalaca u povijesti društva ili kulture nužno bila reducirana. Godinama su trajale i traju još uvijek rasprave o tome što jest, a što u povijesti društva i/ili kulture nije marginalno, elitno i sl. Konceptualna kakofonija veća je nego ikad prije, ali su i istraživački poticaji veći nego ranije.³

Donedavno prevladavajuće systemske teorije u društvenim znanostima nesumnjivo su spoznajno sužavale mogućnosti povijesnog mišljenja u obzorju povijesti marginalaca. Jedan od najvidljivijih, ideologijski prepoznatljivih učinaka njihova utjecaja bilo je i traganje za

vlastite povijesne bilance, što je učinjeno, pored ostalog, zbornikom *History from Below. Studies in Popular Protest and Popular Ideology* (urednik: **Frederick Krantz**, Oxford: Basil Blackwell, 1985, 1988). Ako je u teorijski *history from below* uvelike ovisila o marksistima, to se nije dogodilo s američkom *new cultural history*, tj. "novom kulturnom historijom", u kojoj je ime **Lynn Hunt** jedno od najsugestivnijih - iako je i ta disciplina, koja se paradigmatički javlja kao izazov tradiciji povijesti društva, uvelike ukorijenjena i u istraživačkim iskustvima Georgea Rudéa. U zborniku koji je sama uredila L. Hunt kaže: "With this inspiration, historians in the 1960s and 1970s turned from more traditional histories of political leaders and political institutions toward investigations of the social composition and daily life of workers, servants, women, ethnic groups, and the like." (Vidjeti: *The New Cultural History*, Berkley - Los Angeles - London: University of California Press, 1989, 2).

³ U tom je smislu vrlo korisna knjiga **Petera Burkea** *Junaci, nitkovi i lude. Narodna kultura predindustrijske Evrope* (Zagreb: Školska knjiga, 1991), koja je izvorno objelodanjena pod nazivom *Popular Culture in Early Modern Europe* (London: Temple Smith, 1978). Zanimljivo je uočiti da naslov hrvatskoga prijevoda **Borka i Dunje Rihtman-Auguštin** slijedi trendovski pomak u shvaćanju pučke kulture u odnosu na izvorni i u samoga **Burkea**. (Vidjeti recentne zbornike koje je on sam uredio: *New Perspectives on Historical Writing* /The Pennsylvania State University Press, 1992/ i *History & Social Theory* /Cornell University Press, 1993/). Potonja knjiga već podnaslovima u poglavlju *Central Concepts* otkriva koliko je dubok rez što ga je napravila postmoderna na tragu različitih misaonih tradicija prethodna razdoblja: ... *Conspicuous Consumption and Symbolic Capital, Reciprocity, Patronage and Corruption, Power, Center and Periphery, Hegemony and Resistance, ... Mentality and Ideology, Communication and Reception, Orality and Textuality, Myth*.

izvorima mišljenju o svijetu koji bi bio *turned upside down*.⁴ Tako su nastala brojna djela na raznim stranama svijeta, a s njima i nešto više od povijesti marginalca, tj. "povijest i odozdo" [*history from below*].

Time se s manje ili više uspjeha mogla konstituirati i nova, marginalocentrička slika svijeta. Međutim, problem je takva pristupa upravo u novome centrizmu, kojemu je iznova moglo spoznajno izmicati mnoštvo otvorenih pitanja povijesnog mišljenja utemeljenih u stavu: koliko god svako ljudsko biće pa i svaki povjesničar o povijesti uvijek iznova misli u "ulomcima", odnos prema prošlosti u europskoj tradiciji uvijek iznova uključuje nastojanje ka "globalizaciji" povijesnog iskustva. Jednostavno ne možemo pobjeći od povijesti društva (ili povijesti kulture, ovisno o tome kako shvaćamo totalitet toga iskustva)!

Kopernikanski obrat unutar same povijesti marginalaca izazvao je izlazak iz sistemskih teorija. Onog trenutka kad je prihvaćena pretpostavka da u određenoj povijesnoj situaciji svatko može biti marginalac, neovisno o svom naslijeđenom ili stečenom društvenom ili kulturnom statusu, otvorilo se novo, jedva sagledljivo mnoštvo novih istraživačkih pitanja i pristupa. Istraživačke mogućnosti otvorene takvim historijskoantropološkim pristupom još uvijek ni izdaleka nisu iscrpljene, ali je već sad jasno da je njihova krajnja ograničenost u posvemašnjem ahistorizmu. Otuda su sociološke, kulturološke i antropološke znanosti danas jednostavno "osuđene" na istraživački dijalog u rješavanju mnoštva pitanja koja su na dnevni red, pored ostalih, stavila povijest marginalaca.

Odnosi među ljudima u svakoj su skupini ili sloju na različite načine konfliktni, te je i u društvenim i/ili kulturnim elitama povijesno uvijek moguće uočiti pojedince ili podskupine koji su marginalizirani unutar prevladavajućih razvoja, ponašanja itd. Problem se može još konkretnije postaviti.

Uvođenjem kategorija "moć" i "vlast", na primjer, u istraživanje odnosa među ljudima, inače pripadnicima skupina koje sudjeluju u moći i vlasti, izvedivo je mnoštvo novih shvaćanja marginalaca i u određenoj povijesnoj situaciji i u povijesnome trajanju. Unutar svih društvenih slojeva, a naročito "viših", moguće je otkriti ljude koji svoj životni vijek provode kao "pobunjenici" protiv sredine iz koje potječu i kojoj pripadaju, od koje se ne mogu, a niti hoće izdvojiti te se stalno od nje distanciraju, "bježe", a ustvari joj posvećuju svoj život.⁵

⁴ Jedno je od temeljnih djela suvremene engleske historiografije ono o "radikalnim idejama u Engleskoj revoluciji", a napisao ga je **Christopher Hill** upravo pod tim naslovom *The World Turned Upside Down* (1972).

⁵ Vidjeti: **Carlo Ginzburg**, *Il Formaggio e i vermi. Il cosmo di un mugnaio del 500* (Torino: Einaudi, 1976). Hrvatski prijevod: *Sir i crvi. Kozmos jednog mlinara iz 16. stoljeća* (Zagreb: GZH, 1989) Iako je "junak" knjige seoski mlinar, dakle i sam

Tradicija europske književnosti već od 18. stoljeća poznaje mnoštvo vrijednih djela koja rabe motiv "marginalca unutar vlastitoga svijeta". Čini se da historiografija tek u najnovije doba postaje uistinu osjetljivom za takvu vrstu izazova.

Zašto je tome tako? Odgovor nije jednostavan, ali mi se čini da ga je ponajprije potrebno tražiti u tradicionalno ideologijskoinstrumentalnoj naravi historiografije, o kojoj na svoj način govori i **Schmitt** na početku navedenog članka. Dokle je god historiografija u ulozi "ancillae" nacionalnih ideologija ili politika, teško može biti više javnoga "sluha" za navedeno shvaćanje povijesti marginalaca. A kad god jedna nacionalna kultura ili historiografija osjeća potrebu za kritičkim propitivanjem vlastite situacije ili čak vlastitih ishodišta, osjećat će potrebnijim okrenuti se i vlastitim marginalcima. Njihovo iskustvo nerijetko uključuje i put ka odgovorima na pitanja s kojima se suočavaju generacije onih koje su u dijalogu.

Nerijetko se događa da takvi marginalci, upitni za svoju sredinu za njihova života, poslije smrti nestaju u povijesnom zaboravu te ponekad nije jednostavno doći do elementarnih podataka o njihovu životopisu.

S kraja 20. stoljeća mnogo je lakše uočiti i razumjeti takve ljude nego što je to bilo potkraj 19. stoljeća, iako ih je bilo i tada, kao što ih je bilo i krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Možda je baš tada, u "doba revolucija" i "doba restauracija", u vremenima mnogostrukih ukrštanja prosvjetiteljstva i romantizma, Vjere i Razuma, Srca i Glave takvih ljudi bilo mnogo više nego što danas možemo pretpostaviti.

U svakom slučaju, kraj 18. i početak 19. stoljeća je doba marginalaca, koji participiraju i u vlasti i u moći, koji se te participacije ne odriču, a na različite načine uvijek je iznova dovode u pitanje.

Takav je čovjek bio i Lujo Matutinović.

Tko je Lujo Matutinović?

To je prva zagonetka s kojom se istraživač i danas suočava. Bio je u mletačkom, habsburškom i francuskom podaništvu. Od ranog je djetinjstva bio u državnoj službi, kao profesionalni časnik i to najprije mletačkoj pa austrijskoj, potom francuskoj te iznova austrijskoj. K tome, viši časnik, major, postao je očito vrlo mlad, već u mletačkoj službi 1793. godine, dakle pred pad Republike. Iz francuske je službe otpušten 1814.

marginalac, on sam tako personalizira vlastitu sociokulturnu marginaliziranost da je uvijek moguće poći od pretpostavke da "osoba s ruba" može pripadati bilo kome sociokulturnom krugu, a da je, s druge strane, takva osoba uvijek u središtu svoga vlastitog "kozmosa".

godine u činu feldmaršala, dakle u trenutku sloma Francuskoga Carstva Napoléona I. Umro je kao habsburški generalmajor. Sve su to razlozi zbog kojih bi svaki iskusniji istraživač smatrao da bi o njemu moralo biti dosta izvora različitih provenijencija. To je izvorište prvog velikog paradoksa glede Matutinovića. U trećoj godini rada na projektu "Lujo Matutinović" u Hrvatsko-francuskoj radionici može se reći da arhivske građe o njemu ima u Splitu, Zadru, Veneciji, Beču i Parizu, a gotovo je sigurno i na više drugih strana širom Europe. S druge strane, literarnih je izvora o njemu vrlo malo.

Danas se u Zagrebu obavijesti o Matutinoviću mogu naći samo u **Wurzbachu**.⁶

U Arheološkom muzeju u Splitu pohranjen je dosta teško čitljiv rukopisni članak **Frane Carrare** na talijanskom jeziku o Matutinoviću nastao na temelju uvida u Matutinovićevu dokumentaciju. Mladi znanstvenik je Matutinovića mogao upoznati u Beču između 1836. i 1841. godine, gdje je u crkvenom zavodu sv. Augustina studirao arheologiju i povijest te kaldejski, sirijski, arapski i hebrejski jezik. U navedenom članku, nastalu odmah nakon Matutinovićeve smrti 1844. godine, piše:

"Sjećajući se duha i genija Matutinovićeve, o mnogim bih stvarima mogao pričati; o čovjeku koji je uživao naklonost Ema, koji je vidio snažnu, pa umiruću Veneciju, uništenog Napoléona i kako se sve što je u Europi bilo sveto, uništava i ruši bljeskovima raznih političkih revolucija. O čovjeku koji je kao nagradu za pola stoljeća slavne vojne službe u Europi, Americi, Africi, borivši se u devet bitaka, dvije opsade, trideset i dva boja, dobio dvadeset i pet godina progonstva i bijede. (...) Veliko je bilo Matutinovićevo obrazovanje. Pisao je o Jonskim otocima, o Grčkom arhipelagu, o organizaciji malih brodica u Jadranskom moru, o financijama mletačkih provincija, o Dalmaciji, Albaniji, Crnoj Gori, o mletačkoj pomorskoj trgovini. Kopiju rada o Ilirskim provincijama tražio je Napoléon za svoju biblioteku u Parizu, Franjo I za svoju u Beču, a Maltebrun mu je za rukopis nudio osamnaest tisuća franaka. (...)"⁷

⁶ C. **Wurzbach**, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, Bd. 17, Wien 1867, 121–122. Pisac se poziva na članak D. F. **Carrare** iz "Eco del Litorale Ungarico" od 2. srpnja 1845. godine. [O **Frani Carrara** (Split, 1812 - Venecija, 1854) vidjeti: *Hrvatski biografski leksikon* /sv. 2, Zagreb: JLZ "Miroslav Krleža", 1989, 596–597].

⁷ Budući da **Carrarina** rukopisna ostavština, koju se čuva u Arheološkom muzeju u Splitu, obasiže deset svezaka više je nego vjerojatno da se u njega može pronaći i više građe o Matutinoviću. U popisu literature uz svoj članak **Wurzbach** navodi i prilog "Informazione sui mezzi d'insegnamento e sugli uomini più distinti avuti dalla Dalmazia e Albania Veneta nella seconda metà del secolo XVIII" u knjizi *La caduta della repubblica di Venezia ed i suoi ultimi cinquant'anni. Studi storici*, koju je napisao **Girolamo Dandolo** u Veneciji 1857. godine. Među mnoštvo imena **Dandolo** uvrštava i Matutinovića, pišući o njemu na temelju **Carrare**.

Međutim, obilna arhivska građa različite provenijencije dodatno povećava a ne smanjuje neke nedoumice o Matutinoviću. Još uvijek se ne može dovoljno pouzdano rekonstruirati njegov životopis.⁸

Kritička provjera svih arhivskih i literarnih izvora još nije završena, te njegov životopis, s ogradama, možemo pokušati rekonstruirati na sljedeći način:

- 1765. 26. listopada rođen Ivan Lujo Matutinović od roditelja Antuna Matutinovića, kapetana u mletačkoj službi i Elizabete Lupi, podrijetlom s Hvara;
- 1773. "Nakon osam godina upisuje Pomorsku akademiju" (Carrara);
- 1780. 10. svibnja, kadet u mletačkoj Dalmatinskoj pukovnji (conte Bua), do 1784. godine sudjeluje u pomorskim ekspedicijama admirala Angela Ema u Srednjoj Americi i Zapadnoj Europi (Portugal, Engleska, Flandrija i Norveška) te Sjevernoj Africi;
- 1781. 12. travnja — 23. lipnja, engleski zarobljenik;
- 1784. 18. lipnja imenovan potporučnikom u Dalmatinskoj pukovnji (conte Bua), do 1794. sudjeluje u borbama sa sjevernoafričkim gusarima pod zapovjedništvima admirala Ema i Condulmera;
- 1786. 22. srpnja imenovan poručnikom u Dalmatinskoj pukovnji;
- 1789. 3. kolovoza imenovan kapetanom u Dalmatinskoj pukovnji;
- 1793. 27. srpnja imenovan majorom u Dalmatinskoj pukovnji (conte Cernizza) nakon junaštva iskazana u osvajanju berberskoga broda "Hanibal" kod rta Kartage (Tunis);
- 1797. 18. lipnja imenovan potpukovnikom u Dalmatinskoj pukovnji, prelazi u habsburšku službu;
- 1798. 1. siječnja major pješaštva u habsburškoj službi;
- 1799. 22. ožujka potpukovnik u Bellegardeovoj pukovnji, sudjeluje u vojnim pohodima pod zapovjedništvom Kraya i Melasa, ranjen u bitci kod Marenga;

⁸ Najvažnija inicijalna zbirka raspoložive arhivske građe o Luju Matutinoviću u radu Hrvatsko-francuske povijesne radionice bila je ona iz Arheološkog muzeja u Splitu. Za nju sam najprije saznao iz kataloga izložbe *Doba francuske uprave u Dalmaciji u svjetlu arhivske, bibliotečne i numizmatičke građe Arheološkog muzeja u Splitu* (Split 1989.), koju je pripremio **Arsen Duplančić**. Upravo njegovom susretljivošću dobio sam snimke čitava niza dokumenata, koje će Radionica kritički objelodaniti u svome prvom svesku. Ovom prilikom htio bih se kolegi **Duplančiću** iskreno zahvaliti u osobno ime kao i u ime svih članova Radionice.

Mnogo je opsežnija građa prikupljena u Parizu, u Service historique de l'Armée de Terre (dalje: SHAT), tj. u Arhivu Kopnene vojske, gdje sam radio u ljeto 1994. godine zahvaljujući punoj pomoći Service culturelle de l'Ambassade de France u Zagrebu i Ministarstva znanosti i tehnologije Republike Hrvatske. Ovom prilikom bih se htio zahvaliti gospodinu savjetniku **Jean-Pierre Bouzigueu**, koji od svoga dolaska u Zagreb prije tri godine sa simpatijama podržava rad Radionice.

1800. denunciran kao francuski pristaša dojavom A. Querinija i zatvoren na otočiću San Giorgio; četiri godine pod istragom do stjecanja vladareve zaštite;
1805. u ratu pod zapovjedništvom nadvojvode Karla, prelazi u talijansku/francusku službu;
1806. 18. svibnja u Veneciji završava pisanje *Memoires Historiques Politiques et Militaires sur la Dalmatie, l'Istrie & l'Albanie, en égard aux Possesseurs actuels*,
18. lipnja potpukovnik, zapovjednik 1. dalmatinskog bataljuna u talijanskoj službi,
13. srpnja odlukom ministra Caffarella upućen ustrojiti Dalmatinski bataljun u Bergamu,
10. studenoga premješten u divizijski glavni stožer divizije Teulié;
1807. upućen na prusko ratište u Talijansku diviziju,
8. srpnja namješten u glavnom stožeru pod zapovjedništvom maršala Brunea,
sudjeluje u bitkama kod Eylaua, Dantziga, Kolberga, Rugena, Stralsunda, Stargarda i Neugardena;
1808. povratak u Split zbog zbrinjavanja stričeve djece;
1810. 5. rujna imenovan "gros majorom" u pandurskim postrojbama u Dalmaciji;
1811. 25. listopada dovršava u Parizu *Essai historique, géographique, politique, civil et militaire sur les Provinces Illyriennes et sur le Monténégro*, svoje životno, nikad objelodanjeno djelo;
1812. 4. rujna imenovan kao *gros major* zapovjednikom dvaju bataljuna 1. ilirske pukovnije,
sudjeluje u pohodu na Rusiju,
promatra požar Moskovske biblioteke;
1813. sudjeluje u pohodu na Njemačku;
1814. 26. veljače imenovan pobočnikom zapovjednika u glavnom stožeru,
24. ožujka imenovan zapovjednikom glavnog stožera 3. pričuvne divizije u obrani Pariza,
14. rujna otpušten iz francuske vojne službe u činu *maréchal de camp*;
1815. uhapšen u Gentu i predveden feldmaršalu Schwarzenbergu, gdje ostaje u stožeru na putu do Pariza,
nalogom Franje I. upućen u Beč, gdje ostaje do 1841.;
1816. (7.) 29. rujna umirovljen vladarevom odlukom;
1819. 2. ožujka imenovan generalmajorom;
1841. odlazi u Dalmaciju i nastanjuje se u Splitu;
1844. 1. kolovoza, umire u Splitu

U ovoj rekonstrukciji nisu toliko sporni navedeni datumi koliko je sporno ono čega još uvijek nema. Odnosi se to prije svega na pouzdaniji

uvid u djetinjstvo i mladost u Grčkoj, ali i širom europskog i afričkog Sredozemlja te američkog i europskog Atlantika, studij pomorstva u Veneciji pa na prvo i drugo habsburško razdoblje njegova života.

Ako se o Matutinoviću ponešto i može naći na hrvatskoj, mletačkoj i austrijskoj strani, prema dosadašnjim je istraživanjima izvjesno da su mu se dosad najslabije odužili Francuzi, oni kojima je duhovno bio najbliži i kojima je i kao vojnik i kao državljanin najviše dao. Nigdje u opsežnoj referentnoj literaturi u Nacionalnoj biblioteci u Parizu nije bilo moguće pronaći bilo što o *Louisu Mattutinovichu*.

Zato su mu se odužili francuski arhivi, napose spomenuti SHAT, gdje je pohranjen njegov danas doduše nesređen, ali dragocjen osobni *dossier* i to tamo gdje mu je i mjesto, među ostalim francuskim *maréchaux de camp*.⁹

Na temelju bilješke iz **Carrarina** rukopisnog članka o Luju Matutinoviću, pohranjena u Arheološkom muzeju u Splitu, znamo da bi najbogatija arhivska građa o njemu mogla biti sadržana u žalbi koju je već u poznim svojim godinama, s nadnevkom 14. travnja 1836. godine u Beču, s *priloženih 123 originala*, predao caru i kralju Ferdinandu I.

Prema dosad ostvarenu uvidu o Luju Matutinoviću su najoskudniji hrvatski arhivski i literarni izvori, ali nije isključeno da bi oni u budućnosti, poslije iscrpnijih istraživanja, mogli postati i najbrojnijima, posebno oni splitski i zadarski.

Luju Matutinovića sam otkrio na arhivskim istraživanjima u Ratnom arhivu u Beču 1983. godine, baveći se poviješću vojne Hrvatske (1809.—1813.). U javnoj raspravi o mojoj knjizi *Vojna Hrvatska - La Croatie militaire...* (Zagreb: ŠK - Stvarnost, 1988.), kratkom bilješkom o njemu potakao sam kratku ali sadržajnu reakciju splitskoga profesora **Frane Barasa**, istraživača povijesti Dalmacije 18. i 19. stoljeća, kojom je ne samo pokazao što sve zna o Matutinoviću već je još jače potakao moje zanimanje za tog nesvakidašnjeg čovjeka.¹⁰

⁹ SHAT, *Répertoire alphabétique des maréchaux et des généraux de France 1792–1880*. *Louis Mattutinovich* je zaveden na str. 275 s oznakom "*M(aréchal) (de) C(amp) 14 Septembre 1814*".

S druge strane, u istom arhivu je razmjerno nedavno nestao Matutinovićev spomenspis iz 1806. godine! *Catalogue général des Manuscrits des Bibliothèques Publiques de France*. *Archives de la Guerre*, čiji je pisac **Louis Tuetey**, a sadrži sljedeću obavijest: "Matutinovich, major au service de la France. Mémoire sur la Dalmatie, l'Istrie. Mémoires sur la Dalmatie, l'Istrie, l'Albanie, la Bosnie, la Morée, les Monténégrins (descriptions des ports, côtes, îles, villes), par Gilly, général de brigade, Matutinovich, major au service de France, Lassaret, ingénieur-géographe, etc. (...)" (sv. 2, Paris 1915., 336–337).

¹⁰ Vidjeti: "Tragom majora Matutinovića". *Naše teme* 7–8 (1989.) 1950–1952.

U kasnijoj literaturi jedva da je bilo negdje nešto zapisano o Luji Matutinoviću. Što je još čudnije, o njemu u svojim sjećanjima rijetko kazuju njegovi suvremenici, s kojima je u određenim razdobljima nedvojbeno bio u neposrednijoj komunikaciji, od maršala **Marmonta** nadalje. Kad se ima na umu kako su ga oni hvalili zbog različitih zasluga, prema mnogobrojnim svjedočanstvima pohranjenim u Matutinovića, "zavjera šutnje" oko njega postaje još uočljivijom i izazovnijom.

Zavjera šutnje je više nego izazovna u povijesti *Il reggimento reale dalmata 1806–1814* potpukovnika **Simeone Addobbati**, objelodanjena 1899. godine. Umjesto da vrvi podacima o Luji Matutinoviću, u kronologiji se spominje marginalno, samo jedanput (str. 5–6).

S druge strane, kao što literarni izvori ne mogu riješiti brojna pitanja o njemu, a mogu ih učiniti još teže rješivima, ni arhivska građa bez primjerene kritike izvora često ne može biti od veće pomoći. Da bi se ušlo u trag brojnim "tajnama" Matutinovićevega života, nužno ga je slijediti na raznim stranama njegova svijeta. Zadržat ćemo se samo na dvije ilustracije.

Prvi istraživački problem predstavljaju već datum i mjesto njegova rođenja.

U većini dokumenata koji potječu od samoga Matutinovića piše da je rođen u Makarskoj 1769. godine. Međutim, ključni je izvor talijanski i latinski pisani *Prijepis iz knjige krštenih koja se nalazi u kneževskoj i župnoj crkvi svetih apostola Petra i Pavla u ovom gradu, Staroj Tvrđi Krf* od 31. prosinca 1781. godine, pohranjen u Arheološkom muzeju u Splitu, gdje stoji da je Ivan Lujo [tal. "Zan Aluise"] Matutinović rođen na Krfu "dana 18. listopada 1765. po starom kalendaru, 29. listopada po novom".¹¹

Kao što je "dva puta" rođen, dva je puta i umro. **Baras** o tome izvještava:

"Umro je u Splitu 1. kolovoza 1844. Pokopan je 2. kolovoza u šest sati poslije podne uz vojne počasti. Lijes su pratili i predstavnici civilnih vlasti. Međutim, od svećenstva prisustvovali su samo župnik i dva svećenika. Smatrajući da pokojnik zaslužuje daleko svečaniji ispraćaj, njegovi prijatelji organizirali su 8. kolovoza u vojnoj crkvi na Dobrome ponovljeni 'svečani sprovod'. Ovom obredu prisustvovali su svi svjetovni i ostali svećenici, vojni štab s oficirima i brojni drugi građani."¹²

Takve ambivalencije u Matutinovićevega životopisu nemaju kraja.

¹¹ "Data in Corfu li 31 dicembre 1781. stilo vecchio, 11 gennaio stilo novo." AMS, *Copia tratta dal libro de battesimi...*

¹² F. Baras, nav. dj., 1952.

Obiteljska povijest: Stric "jakovljevac", a roditelji i drugi...?

U mnoštvu Matutinovićevih dokumenata, čak i onih najslužbenijih, ima navoda o njegovoj obitelji. Osobno i obiteljsko, javno i privatno, stalno se na različite načine prepleću u njegovoj komunikaciji s moćnicima, onima koji u različitim podaništvima ograničuju obzorja njegove opstojnosti.

Jedan od potresnijih primjera prožimanja osobnog i obiteljskog, javnog i privatnog u njegovu je životu pismo upućeno potkralju Italije, princu Eugèneu iz Milana, 16. srpnja 1810. godine. Pismo, dakle, nastaje u još jednom konfuznom prijelaznom dobu, onom poslije Schönbrunnskog mira 1809. godine, kad su i Dalmacija i on, dalmatinski časnik, iz talijanskog prelazili u francusko podaništvo, iz Kraljevine Italije u Ilirske pokrajine. Matutinović, još jednom povratnik s ratišta, iznova se našao u zrakopraznom prostoru, bez ičega i bez ikakve nade, suočen jedino sa spoznajom da se od njega očekuje da što prije napusti Milano i ode u Zadar - ništa ne pitajući i ništa ne tražeći. Imovinski upropašteni, bez namještenja, a skrbnik stričeve siročadi, Matutinović u tom trenutku nema izbora osim da najponiznije moli *Njegovo Carsko Visočanstvo*. Strepnja za vlastitu budućnost možda je jedino bila manja od straha za budućnost maloljetne djece svoga pokojnog strica Jurja Antuna, umorenog splitskog "jakovljeva":

"Il y a 4. ans que je trāme une existence pēnible sans Dēcorations, sans avancement, sans activitē, et depuis sept mois sans appointemens. Tous cela m'ōte le courage de me prēsenter à V(otre) A(Itesse) I(mpériale) à une Audience Publique.

Les Infortunés débris de ma pauvre famille souffrent également, et ce sont ces malheureux Orphelins qui en un seul jour et presque à la même heure, ont perdu Père, Mère, Education, Fortune, Etat; et quelques uns d'entr'eux sont encore dans l'oubli à cause de leur dévouement à la France.

A(Itesse) I(mpériale) Je n'ai rien à me reprocher, mais si par hazard, J'avais été calomnié, Je Supplie V(otre) A(Itesse) I(mpériale) de me permettre de pouvoir me justifier avant d'être aussi cruellement humilié devant le monde et de voir détruites les Esperances de ces Infortunés, Victimes du plus horrible Assassinat. Je suis &. Signé: Mattutinovich."¹³

On čak ni tada, u tako tešku trenutku vlastitog života, kao profesionalni vojnik nije umio biti iznad vojničke opsjednutosti *odličjima* i *unapređenjima*, stavljajući ih na prva mjesta svog obrazloženja razloga za javno primanje na potkraljevu dvoru. On je u biti svjestan da jedino svojim

¹³ Prijepis izvornika od 15. lipnja 1811. SHAT, Dossier Mattutinovich.

profesionalnim vojničkim vrlinama i vrijednošću može dobiti kakvu-takvu zadovoljštinu te pozivanje na sudbinu djece-siročadi nije ništa drugo nego pokušaj da se vlastitim vrlinama doda nešto klasicističke patetike, po tada već zastarjelim antičkim uzorima. Toga se obrasca nikad nije mogao osloboditi jer je njegova služba uvijek bila u najužoj vezi s neumitnošću odnosa između vladara i podanika, onoga koji vlada i onih kojima se vlada, s tim što je jedino taj odnos povijesno trajan, a promjenljivi su oni koji u njemu sudjeluju. Nikad ne treba zaboraviti da Matutinović i sam potiče iz sredine koja tradicijski poznaje ustanovu plemstva po zaslugi (mletačko plemstvo u Makarskom primorju). U njega je duboko ukorijenjeno uvjerenje da svaku milost treba zaslužiti, zavrijediti te da u toj zaslugi participira čitava obitelj jer i prava koja iz zasluge proistječu na različite načine uživa čitava obitelj. U tom je smislu njegov svjetonazor duboko predmoderan, ali je i njegovo isticanje nesreće vlastite obitelji legitimno a ne licemjerno, proračunato.

Međutim, gotovo se nijedan od tih navoda ne odnosi na njegove roditelje, ali ih je zato vrlo mnogo o spomenutom stricu, pukovniku Jurju Matutinoviću, 1797. godine tragično umorenom splitskom "jakovljevcu". Isuviše bi jednostavno bilo reći da je stric u Matutinovićevu životu vjerojatno bio mnogo važnija osoba od rano preminula oca.

U navedenom prijepisu iz knjige krštenih u "kneževskoj i župnoj crkvi svetih apostola Petra i Pavla u ovom gradu, Staroj Tvrđi Krf", od 11. siječnja 1782. godine, stoji da je rođen kao sin "gospodina zastavnika Antona Bubanovića zvanog Matutinović, sina presvijetlog gospodina narednika Pavla od Makarske", te Elizabete Lupi s Hvara, "kćeri pokojnog gospodina Petra".

Matutinovićeva je obitelj naraštajima vojevala u mletačkoj službi. U njegovoj je splitskoj ostavštini sačuvan službeni mletački dokument od 28. srpnja 1793. godine, koji potječe upravo iz doba kad je promaknut u majorski čin. Promaknuće se na početku akta, oblikovana kao službeno izvješće "Ja, Nicolo Erizzo, prvi savjetnik na kopnu upućujem za arhiv", ponajprije obrazlaže obiteljskom tradicijom:

"Već od starine, pa sve do danas, obitelj Matutinović, porijeklom s onu stranu mora, vojnoj službi daje pripadnike od ugleda i vrlina, koji su se isticali hvalevrijednim podvizima, obnašajući i položaje dočasnika. Budući da su neki uzimali učešća u čestim ratnim sukobima u obrani Venecije, jedan od njih bio je priveden kao talac na ulcinski trg. Neki su pak u vrlo teškim prilikama, kao u posljednjim opasnim nemirima u Crnoj Gori i u nesrećama kuge u Splitu, iskazali nesumnjive potvrde hrabrosti, vrline i vjernosti."¹⁴

¹⁴ AMS, Ostavština Luje Matutinovića.

Tradicija mletačke službe je očigledno mogla biti samo ograničeno upotrebljiva u Matutinovićevu usponu jer su slične pa i mnogo nadahnjujuće pripovijesti mogle ispričati mnoge obitelji u mletačkoj Dalmaciji. Sam Matutinović se samo na jednom mjestu, u granicama dosadašnjeg uvida u arhivsku građu, izrijeком pozivao na ugled svojih predaka u tradicijskoj kulturi Makarskoga primorja, tada mletačke krajine, i to prema zapisu **fra Andrije Kačića Miošića**. *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, objelodanjen prviput 1759. godine, davao je toj predaji nesumnjivo onaj legitimitet koji je ona samo u tradicionalnim zajednicama kao zapisana pučka predaja mogla dobiti.

Jedna od **Kačićevih** pjesama, 113. po redu, *Primorski vitezovi*, sadrži i sljedeće stihove:

"Zaostrog je selo ponosito
više mora u gornjem Primorju,
jer porodi na glasu junake,
vitezove na oružju jake.
Jedan biše Filipe vojvoda,
od kolina Matutinovića,
a starinom od Križojevića,
silni vojnik i delija stara.
Drugi biše Križojević Ive,
koji turske odsicaše glave
na Utovu i na veće mista,
a u vrime rata Malenoga."¹⁵

I ništa više od toga.

Prema *Leksiku prezimena SR Hrvatske* (Zagreb: Institut za jezik, 1976:412), Matutinovića je 1948. godine najviše bilo upravo u Zaostrogu, potom u Splitu itd. I prezime je tipično novoštokavsko zapadnodinarsko:

"To je prilično rijedak oblik prezimena... Izvedeno je od hipokorističkog imena *Mato*, koje se oslanja na dva starozavjetna imena: *Mattheus* [Matej] i *Matthias* [Matija], a znače 'dar Gospodnji'. (...) Lik MATUTINA (tip kao *Markulina*, *Špirutina*, *Pešutina*) pripada već spomenutoj augmentativnoj skupini osobnih imena i prezimena (MATUTINOVIĆ) koja je karakteristična za zapadni dinarski areal."¹⁶

Prema **Siebmacherovu** *Grosses und allgemeines Wappenbuch... Der Adel des Königreichs Dalmatien* (Nürnberg 1852), u Makarskoj ima plemića Matutinovića 1763. godine, dakle, uoči njegova rođenja. Kako pisac ne donosi nikakvih daljnjih podataka o njima, ne možemo sa sigurnošću

¹⁵ Split: *Zbornik Kačić*, 1983., 381–382; Vidjeti: **Stjepan Banović**, "Glasovitiji! junaci o kojima su se za Kačićeva života u Dalmaciji pjevale narodne pjesme", *Zbornik za narodni život i običaje JAZU*, knj. 38, Zagreb 1954.

¹⁶ **Petar Šimunović**, 1995. *Hrvatska prezimena. Podrijetlo, značenje, rasprostranjenost*, Zagreb: Golden marketing, 1995, 101–102.

tvrditi da je to Lujina obitelj. Uostalom, on sam nikada nije isticao nikakav plemićki naslov.

Još manje znamo o obitelji Lujine majke, osim da su Lupi i hvarski plemići te da ih je najviše u Starigradu (*Leksik* 1976:378). Ona je preživjela njegova oca i čini se da je živjela u stričevoj kući, sudeći prema Matutinovićevu spomenspisu od 17. lipnja 1811., uvrštenu u "Gordoganov" izbor:

"Nakon Kampoformijskog mira bivše venecijanske trupe bile su premještene s Krfa u Dalmaciju. Stigoh u Zadar 22. siječnja 1798. i pohitah da poljubim svoje petero štice, još zalivenih krvlju njihova oca. Zagrlih svoju boležljivu majku i dojlju tih jadnih siročića kojoj su ubojice odrezale jednu ruku dok je pokušavala spasiti mlađu od dviju djevojčica koju je dojila, kojoj je tada bilo dva mjeseca..."

Krajem 1805. godine, prema istom izvoru, Jacques Lupi, "kapetan karabinjera 1. bataljuna Dalmatinske pukovnije", po njegovu će ovlaštenju zastupati njegove interese u sudskom procesu koji je vodio protiv A. Querinia, osobe koju je smatrao najodgovornijom za sudbinu svoje obitelji.

Dakle, glavno je uporište njegova ljudskog i profesionalnog identiteta i uspjeha bio stric Juraj, koji je svojim pukovničkim činom daleko prešao granice tradicijski dočasničkih položaja Matutinovića. Međutim, Juraj je bio i glavnim izvorištem njegove osobne tragedije jer svoj profesionalni uspon nije uspio uravnotežiti sa statusnim usponom i akulturirati se u sredini patricijskih koljenovića u gradovima pod mletačkom vlašću nakon što se iskorijenio iz "morlačkoga" svijeta.

U Lujinim spisima nema nikakvih podataka o drugim bližim ili daljnjim rođacima. U tom je smislu Lujo bio moderan, izašavši iz poimanja obitelji kao roda.

Splitska tragedija 1797. godine

Lujin je stric Juraj Matutinović, iako "homo novus" u Splitu, dakako mjerilima onih koji su u njemu stoljećima ukorijenjeni, postao utjecajnim čovjekom u mletačkoj vojnoj hijerarhiji u Dalmaciji, soprintendant splitskoga područja. Kao što je često bio slučaj s takvim ljudima na višim položajima u državnim službama u 18. stoljeću, bio je prosvijećen čovjek, a to znači i potencijalno izložen mnogim konfliktima s tradicionalnim obnašateljima moći u inače konzervativnom društvu.

Bio je u središtu društvenih raslojavanja u Splitu pa i u dijelu srednje Dalmacije u posljednjem desetljeću svoga života. U paranoji koja je vladala Mletačkom Republikom nakon 1789. godine bio je jednom od

najutjecajnijih osoba među splitskim pučanima i prosvjećenijim skupinama u gradu, te je protiv njega već 1793. godine bio pokrenut sudski proces s teškim optužbama o zavjeri s revolucionarnom inspiracijom.¹⁷

U Lujinoj zbirci iz Arheološkog muzeja u Splitu nalazi se i jedan od dokumenata koji svjedoči upravo o tome, a potječe od Jurja Antuna, nastavši vjerojatno u doba nakon procesa u Splitu i istrage pred državnim inkvizitorima u Veneciji. Dokument, naslovljen na kneza i državne inkvizitore, sadrži i sljedeće ulomke:

"Jedna od dužnosti ovoga pukovnika je da osigura od nasilna grabeža Krajine koje su mu povjerene. Nekoliko splitskih plemićkih porodica međusobno povezanih krvlju i vezama, bespravno prisvajajući gradske poslove kako bi sačuvale prihode zajedničke blagajne, ujedinjene nasilničkim prkosom, željele bi uništiti brojno pučanstvo pokrajine težinom neutemeljenih, bespravni i proizvoljnih globa ..."¹⁸

Još je važniji daljnji opis naravi sukoba u interpretaciji Jurja Matutinovića na istome mjestu:

"Sud je pukovnika Krajina zadužio za izvršenje svih naloga viših vlasti, uključujući i tajne, koji se odnose na smaknuća i uhićenja, dok bi spomenuti plemići željeli da utočište koje pružaju zločincima i prestupnicima u svojim kućama bude nepovredivo..."

Iako je Juraj Matutinović uspio obraniti svoja stajališta u Veneciji nakon 1797. godine, kad se sa slomom Mletačke Republike u Dalmaciji silno proširilo protufrancusko raspoloženje, a on vratio iz Venecije u Split s razoružanom vojskom koja je do posljednjeg časa bila odana Republici sv. Marka, prostor njegovu javnom djelovanju na reformama u Dalmaciji se bitno suzio. On toga nije bio dovoljno svjestan, te je spretnom spletkom splitskih moćnika, s kojima je već desetljećima bio u sporovima, protiv njega dignuta buna u kojoj je bio potpuno izoliran od svojih nekadašnjih sljedbenika pučana, možda čak i masakriran rukom nekoga od njih.

Kako se to zbililo, na temelju suvremenih opisa iscrpno opisuje **Grga Novak** u *Povijesti Splita*:

"Masa je htjela provaliti u palaču i dobiti u šake Matutinovića. Matutinović je za to vrlo dobro znao pa se spremio da je dočeka. Zabarikadiravši vrata i prozore, čekao je masu spreman da se obrani. Kad je masa došla pred njegovu kuću i htjela je napasti, odvrati Matutinović vatrom iz puške i trombona. I dok je s jedne strane oružani narod pucao na njegovu kuću, odvrćao je Matutinović sam, a

¹⁷ N. Beritić, "Matutinovićev proces u Splitu 1793. godine". *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* IV–V, Dubrovnik 1955.–56., 571–582; S. Antoljak, "Odjeci i posljedice francuske revolucije (1789) u hrvatskim zemljama". *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* sv. 22, 1989., 248–256.

¹⁸ AMS, Zbirka Luje Matutinovića.

pomagala mu je žena koja je punila puške i dvojica slugu. U toj naizmjeničnoj vatri pade mrtav splitski varošanin Petar Ferić s Lučca. Kad su to vidjeli njegovi drugovi, pobjesniješe. Sva zvona svih varoši zazvoniše na uzbunu, svi, mladići, starci i žene ostaviše svoje kuće i u gomili krenuše prema generalatu.

Nastane prava gužva: uz viku i psovku, uz naizmjenično puškaranje otvoriše varošani vatru iz topa koji su sa sobom dovukli. Dva sata trajala je borba. Jedna topovska kugla razvali vrata. Neki najsmioniji varošani popeše se na krov zgrade i porazbijavši crepove spustiše se u stan, drugi prodriješe kroz razvaljena vrata u zgradu. Kad je Matutinović vidio da su mu protivnici prodrli u stan, neustrašiv i junačan, iziđe im u susret i golom sabljom u ruci stade na vrata jedne sobe. Ali upravo u trenutku kad je htio odbiti protivnike koji su se približavali i zamahnuo sabljom, zape mu oružje za strop. U tom trenutku varošani navale na nj sa svim bijesom noževima i sabljama. Izboden sruši se Matutinović mrtav. Isto tako sasjekoše i ubiše Matutinovićevu ženu Vičencu rođenu Vusio i jednog slugu. Ženu sasjekoše jer se govorilo da ona potiče muža mjesto da ga smiruje. Iza toga, pošto opljačkaše Matutinovićevu kuću, natakaše njegovu glavu na koplje i u povorci krenuše pobjedonosno gradskim ulicama i četvrtima do glavnog trga gdje su mu glavu nabili na kolac pod štandarcom."¹⁹

Čitav je Lujin potonji život bio na različite načine obilježen obiteljskom tragedijom. U navedenu spomenspisu od 17. lipnja 1811. godina Lujo kaže:

"Moja je obitelj jedina u Dalmaciji bila žrtvom svoje odanosti francuskoj stvari godine 1797. Glava obitelji, moj stric, pukovnik Juraj Matutinović umro je s oružjem u ruci, a njegovu je ženu raskomadala pobješnjela rulja; njihovo petoro djece, tri dječaka i dvije djevojčice, nose na svojim tijelima ožiljke od 14 rana; pukovnikova kuća je opljačkana, a imovina ove nesretne obitelji i danas je u rukama njihovih ubojica, neprijatelja Francuske."

Dakako da Lujo u komunikaciji s habsburškim vlastima nije upotrebljavao iste kvalifikacije sudbine svoje obitelji. On je više godina uživao veliku naklonost bečkoga dvora upravo zbog duboke habsburške odbojnosti spram ikakva nelegitimna ponašanja podanika. O tome i sam svjedoči, pored ostalog, pismom austrijskom caru Franji I. 22. studenog 1811., upućenu iz Pariza:

"Veličanstvo, kad su moju obitelj zadesile najveće nevolje, ona je plemenitu pomoć i nov život dugovala samo dobročinstvima Vašeg veličanstva.

Vaše se veličanstvo udostojilo osigurati svakom od siročadi doživotnu rentu; prema Vašoj zapovijedi, sva muška djeca moraju biti odgajana u internatu u Neustadtu, ženska u zadarskom samostanu, a

¹⁹ Nav. dj., sv. III, Split: Čakavski sabor, 1978.1637–1638.

nakon toga prelaze u službu Njenog veličanstva austrijske carice u Beču.

Ta nesretna obitelj ubrala bi plodove Vaše očinske blagonaklonosti da Dalmacija, njihova domovina, nije prešla pod vlast Francuskoga Carstva. (...)²⁰

I to je izvorište još jedne priče njegova života. Važno je uočiti kako je predstavljao svoju obiteljsku sudbinu da bi legitimirao sama sebe i zaštitio svoje interese. Kako to radi kad se obraća francuskim, a kako kad se obraća habsburškim vlastima. Kad piše Austrijancima, koristi pogibiju svoga strica jer je to za jednoga legitimistu poput Franje I. u svakom slučaju "pobuna" koju on ne može odobriti, tim više što je Lujo Matutinović uvijek mogao dokazivati da je njegov stric nevin stradao; u komunikaciji s Francuzima piše da je stradao zbog svoje odanosti "francuskoj stvari". Lujo je tragediju stričeve obitelji smatrao toliko nepravednom da ne bi bilo čudno kad bi se ustanovilo da je on te distinkcije u komunikaciji radio bez bilo kakve posebne računice.

Lujina obiteljska tragedija, prema **Carrari**, presudno je utjecala na njegov život. Doba ratova, kako bismo mogli nazvati doba s kraja 18. i početka 19. stoljeća, apsorbiralo je u potpunosti ljude poput njega. Nije se mogao oženiti i osnovati obitelj jer ga je u tome priječila vojna karijera. Skrb za stričevu maloljetnu djecu, s druge strane, činila ga je njihovim ocem, a time iznova priječila da i sam postane otac. S jedne strane, moderni, profesionalni obziri utjecali su na njega da ne postane ono što je vjerojatno htio biti, a s druge strane, tradicijski, srodnički obziri postizali su isti učinak.

Čitav potonji Lujin život bio je određen iskustvom ove tragedije.

Profesionalna čast i državna podaništva

Lujo je bio rođen u mletačkom podaništvu, izvan zavičajnog makarskog prostora, na otoku Krfu. Poslije pada Mletačke Republike, između 1797. i 1806. godine bio je austrijski podanik. Nakon što je Dalmacija data Kraljevini Italiji pod francuskim patronatom (1805.–1809.), bio je i talijanski podanik, a u doba Ilirskih pokrajina (1809.–1814.) francuski. Potom se vratio u habsburško podaništvo i u njemu ostao do kraja života 1844. godine.

Budući da je u habsburško podaništvo došao u četrdeset i devetoj godini svoga života, u svojim najboljim godinama, ali i na izmaku doba u kojem se tada profesionalne vojnike smatralo najboljima u svojoj službi,

²⁰ Major Louis Matutinović - Njegovom veličanstvu caru Austrije, Pariz, 22. studenoga 1811., AMS, Matutinović.

bečkom je dvoru u biti bio opterećenje. Doista nisu znali što da rade s jednim francuskim *maréchal de camp*, k tome u biti siromahom, s mnogo različitih potraživanja iz prošlosti, od kojih je jedino moglo biti svakovrskih glavobolja. Tamo gdje je bio najukorijenjeniji, u Dalmaciji, bio je istodobno i najranjiviji zbog obiteljske tragedije. Zavičajna ranjivost mu je tim teže padala što svoju tragediju nikad nije doživljavao samo kao obiteljsku jer je bio duboko uvjeren da su i njegov stric svojim životom i smrću te on svojom nesrećom ispaštali upravo zato što su se svaki na svoj način posvetili dobrobiti svoje zemlje.

Iscrpnije istraživanje njegova shvaćanja zavičajnosti, narodnosti, državljanstva itd. iziskivalo bi vrlo mnogo prostora pa će se o njima iscrpnije govoriti u studiji-predgovoru kritičkom izdanju splitske zbirke građe.

Ovdje svakako treba naglasiti da je Lujo bio vrlo inteligentan čovjek. Bio je sposoban učiti i na školski način i još više iz životnih iskustava. U tom je smislu vjerojatno bilo presudno što je uz rana praktična iskustva u mletačkoj vojnoj i posebno pomorskoj službi imao mogućnosti školovati se na venecijanskoj Pomorskoj akademiji.

Svoja brojna kretanja i putovanja po svijetu te uistinu mnogobrojna poznanstva s najrazličitijim ljudima, stvorena u nerijetko vrlo teškim ljudskim iskušenjima, isto je tako koristio, pretvarajući ih u znanje i umijeće. Praktičnom usmjerenošću bio je nesumnjivo čovjek francuskoga i, da ne zaboravimo mletačku tradiciju, renesansno-venecijanskog prosvjetiteljskog pragmatizma. Otuda i njegov odnos prema profesionalizmu u poslu, koji je bezuvjetan, a za njega i bitan u iskazivanju podaničke odanosti.

Međutim, podanička odanost za njega nikad nije bila važnija od profesionalizma koji je uvelike doživljavao i kao izraz vlastite identifikacije. U tome je vrlo moderan. S druge strane, u shvaćanju podaništva je nužno bio vrlo tradicionalan i to ne samo zato što je već samo shvaćanje podaništva bilo jedino moguće u tradicionalnim ljudskim zajednicama nego i zato što su se njegov ljudski i njegov državljanski identitet razdvajali, a da nikada nije bio ni o čemu s tim u svezi pitan.

Međutim, kao čovjek koji potječe iz zemlje koja je u svakom od podaništava u kojem se nalazila bila na granicama, bolje rečeno, marginama, Matutinović je bio svjestan da ne živi u viteškom dobu u kojem je junak taj koji uživa ono što osvoji svojom srčanošću, domišljatošću. On je shvaćao da sila i moć nisu istoznačni jer oni koji ratuju nerijetko su sasvim izvan vidokruga onih koji raspoložu mogućnostima da odlučuju o ljudskim životima i smrtima. (Otud je u njega moglo biti poštovanja za nadvojvodu Karla i Napoléona Bonaparteu

jer su oni bili i ljudi rata i ljudi mira, baratali su "sabljama" kao što su na različite načine bili i poklonicima znanja itd., a to je bio Matutinovićev ideal. Bio je svjestan da države nastaju i nestaju, da narodi mnogo teže i nastaju i nestaju, ali i da se jedni s drugima ne moraju podudarati.)

Čitajući njegove *curricula*, neke od njih pisane za mletačke, neke za habsburške, a neke za francuske vlasti, možda ćemo najprije pomisliti da se Matutinović "igra" s biografskim podacima kao što se "igra" s podaništvima, prelazeći iz jednoga u drugo, ovisno o konjunkturama. To je igra u mucijer jer on jednostavno nema izbora. On daje različite podatke o svojim godinama, o mjestu svoga rođenja, o kretanju u službi, o svojim zatvorima, o svemu onome što ga je sve snalazilo na raznim stranama i u raznim podaništvima, voljnim i nevoljnim. U tom je smislu zarobljenik vlastite biografije. U to doba, kad na sve strane nastaju i nestaju moderne države, svaka s ambicijom da se ovjekovječi, da bude "nacija", konstruira se i njezin "corpus politicus", katkad vrlo proizvoljno.

Podaništvo u apsolutističkim državama, poput Habsburške Monarhije krajem 18. i početkom 19. stoljeća ili u istodobnom protomodernom totalitarnom Carstvu, poput Francuskoga u doba Napoléona I, različito je od tradicionalnoga feudalnog podaništva i po posvemašnjem obezličavanju, posredovanju ljudskih odnosa u sve razgranatijim modernim birokratskim sistemima. K tome je svaki od njih, ako ne svjesno, a onda instinktivno težio totalitarnim obrascima kontrole nad svakim podanikom. Ovaj je u svakom trenutku, kad se to smatralo potrebnim, bio dužan podastirati državi sve potrebne podatke u čitavu svome životu, od rođenja nadalje. Nevolja je toga doba bila u tome što nijedna od tadašnjih država, bilo u svome usponu bilo u svome padu, nije mogla razmjerno učestalo ne mijenjati svoje granice, a time i, voljno ili nevoljno, "razmjenjivati" mnogobrojne podanike. Dakle, što su moderne države više polagale na patriotizam, podaničku privrženost i sl., tih je vrlina nužno bilo manje među ljudima koji su mogli samo pogađati koje će ih podaništvo "sutra" zadesiti. Milijuni su ljudi nužno bili usmjereni jedino na to da što bezbolnije podnesu odlazak jednih vlasti i dolazak drugih.

Mnogo je teže bilo onima poput Luje Matutinovića, profesionalnog vojnika, dakle, ljudima čija je opstojnost ovisila ponajprije o državnoj službi i koji su se uvijek iznova morali prilagođavati svakoj novoj državi u čije su podaništvo dolazili te udešavati svoju vlastitu životnu priču prema očekivanjima svake od njih. Kako su u svemu tome morali sačuvati i svoju osobnost što neokrnjenijom u onome što je za njihovu vlastitu opstojnost bilo bitno, neupitno, iznuđeni prelazak iz jednog podaništva u drugo uvijek je imao u sebi nešto tragikomična. K tome, svaka je od tih prilagodbi uvijek iznova morala slijediti isti, mukotrpan papirni put,

opterećen svim onim stupicama koje su bile potpuno nepoznate ljudima u tradicionalnim zajednicama, usmenim kulturama i sustavima običajnog prava.

Još je jedna strana Matutinovićeve profesionalizma u njegovim seljenjima iz podaništva u podaništvo dolazila do izražaja. "*Il Résulte de cette Enumération de pièces, que J'ai 21. ans de Service comme Major...*", napisat će u jednom od svojih brojnih izvješća. Dakle, bio je potreban u brojnim bitkama, logorima, uvježbavanjima, ali dalje nije mogao ići jer je dosegao "plafond" koji je jednome "Morlaku" bio dostižan. On je mogao biti i hrabar i bistar i načitan, pa čak i čovjek s manirima, ali je uvijek ostajao *le bon sauvage*, "čudak", čovjek kojem se uvijek iznova, čak i kada ima najbolje šanse, dešavaju čudnovate "zgode", koje ga uvijek iznova vuku prema društvenom dnu. Čak i u situaciji kad Napoléon hrpimice dijeli odličja Legije časti iza bezbrojnih bitki u 1812. i 1813. godini, Matutinovića mimoilazi dodijeljeno priznanje da bi nakon toga po tko zna koji put iznova morao voditi bitku za ono što mu je već dato samo zato što je pred nekim nadobudnim generalom iz careve pratnje htio biti "vitez" i zaštititi pravo nekoga svog subalternog oficira, inače Francuza, koji se u istoj toj prilici krajnje nekorektno ponio upravo prema njemu samome.

S druge strane, ono što je u tome uistinu zanimljivo je koliko je bilo moćnika u francuskoj vojsci koji ne nisu ustezali davati jamstva za Matutinovića kad je to trebalo u svim njegovim zgodama i nezgodama. Mnoštvo dokumenata u tom smislu svjedoči i danas. Bilo je tome vjerojatno više razloga. Prvo, oni su znali da moć francuske vojske u svim izazovima s kojima je bila suočena ponajviše ovisi upravo o sposobnim oficirima. Drugo, francuska je vojska i u to doba najvećim svojim dijelom još uvijek bila revolucionarnog porijekla, što znači da je ona tada još uvijek imala onu dozu egalitarizma koja ju je činila osjetljivom na prirodna umijeća i zasluge. Treće, francuska je vojska bila uvelike vojska stranaca pa čak i na višim razinama zapovijedanja, tako da nije bilo ništa neobično vidjeti nekoga tko nije *echt* Francuz na višim ljestvicama. Očigledno je da je granica tako shvaćene ravnopravnosti bila negdje na jugoistoku Europe, u pravcu krajeva iz kojih je dolazio i sam Matutinović, tim više što on ne stiže iz krajeva koji su bili poznati po svojoj "odanosti" Francuzima.

Matutinovićevo spisateljsko djelo

Najprije jedna opaska osobne naravi. Čini mi se gotovo nemogućim započeti na profesionalno "neutralan" način iznošenje svojih istraživačkih razmišljanja o Luji Matutinoviću kao historiografskom problemu. Sve što ću o njemu napisati, tiče se i mene sama jer ga nikada "neutralno" nisam ni

doživljavao. U meni je još uvijek snažan dojam onoga moga prvog, sada već poodavnog "susreta" s njim, a otad je prošlo već trinaest godina.

Prema zapisu iz radne bilježnice "pronašao" sam ga 15. veljače 1983. godine u Kartografskoj zbirci Ratnog arhiva u Beču, dakle, na pomalo neuobičajenu mjestu i, da dodam, na još neobičniji način.²¹

Naime, u to doba bio sam "uronjen" u beskrajna arhivska istraživanja za povijest Hrvatske vojne krajine krajem 18. i početkom 19. stoljeća i upravo opsjednut komparativnom historijom krajiške ustanove u Habsburškoj Monarhiji i Francuskom Carstvu.²²

Listajući mnogobrojne arhivalije iz krajiške povijesti, imao sam običaj bilježiti i signature izvora koji mi toga časa nisu bili potrebni, a koji bi jednoga dana možda mogli potaći neku vrstu moje profesionalne pozornosti. Isti postupak sam primjenjivao i u Kartografskoj zbirci, vjerojatno jednoj od najbogatijih takve vrste u svijetu. U njoj su pohranjeni tisuće topografskih, fizičkih i tematskih karata, planovi gradova i mnogovrsnih lokaliteta, atlas, globusi i reljefi, fortifikacijski i drugi projekti, kartografski prikazi ratišta i vojnih pokreta, inženjerijske karte, raznovrsni crteži i slike u mnoštvu tehnika, ali i mnoštvo bilježaka, spomenspisa i sl. Svi su oni dakako baštinjeni u habsburškome "dugom povijesnom trajanju" i svjedoče o njihovoj imperijalnoj nazočnosti doista u svjetskim razmjerima. Hrvatske i druge južnoslavenske, odnosno jugoistočnoeuropske zemlje izuzetno su izdašno "zastupljene" u tome obilju. Češće sam imao dojam - čak izdašnije nego neke od zemalja u kojima su Habsburgovci povijesno bili još ukorijenjeniji! Očigledno su mnogobrojni konflikti i geostrategijski interesi uvijek izazivali mnogo više svakovrsne pozornosti za neke krajeve, pa i one kartografske, nego što je to bio slučaj s onima koji su bili povijesno "neupitniji". U tome moru "sitnih" slikovnih reprezentacija sasvim su apartno djelovala dva zamašna

²¹ Arhiv je tada bio smješten u **Stifts-Kaserne**, na raskršću **Stiftgasse** i **Mariahilferstraße**, u zgradi nekadašnjeg samostana, odavno pretvorena u vojarnu, izloženoj vrevi uvijek uskomešane središnje velegradske trgovačke ulice. Svaki dan kad bih ulazio u tu zgradu, koja je trajno "odisala" uobičajenom vojničkom jednostavnošću i strogošću (dodatno pojačanom težinom osjećaja imobilnosti koji je u meni tad, baš kao još uvijek i sad, stvarala unutrašnjost svakog arhiva), uvijek sam iznova i u najboljim raspoloženjima, prije nego što ću dobiti u ruke naručene arhivalije, na različite načine dijelio pomiješane misli i osjećaje o iluzornosti svega onoga što ustvari poziv povjesničara može "stvaralački" "konstruirati" prije nego što i približno dosegne sugestivnost svakodnevnog ljudskog iskustva, naprimjer, u jednoj **Mariahilferstraße**. Takve moje ustaljene osjećaje moglo je pomutiti jedino otkriće kakva izvornog dokumenta koji je svojom autentičnošću rušio sve stereotipe koje su i ambijent **Stifts-Kaserne** i ona sama iz dana u dan reproducirali. Otkriće Matutinovićeve rukopisa spada u takvu vrstu iznimnih istraživačkih iskustava.

²² Vidjeti: **Drago Roksandić, Vojna Hrvatska - La Croatie militaire. Krajiško društvo u Francuskom Carstvu (1809–1813)**, sv. I–II, Zagreb: Školska knjiga (i) Stvarnost, 1988.

rukopisa, koji su već na prvi pogled zaokupili punu moju pozornost. Prvi od njih, *Memoires Historiques Politiques et militaires Sur la Dalmatie L'Istrie & l'Albanie, en égard aux Possesseurs actuels, par Monsieur Matutinovich, Major au Service de Sa Majeste l'Empereur des Francais & Roi d'Italie (...)* Venise, 18. mai 1806. - doslovno i sad prepisujem njegov naslov - imao je 108 gusto ispisanih rukopisnih stranica, a drugi, *Essai Historique, Géographique Politique Civil et Militaire sur Les Provinces Illyriennes, et sur le Monténégro Accompagné d'une Carte Géographique du Territoire voisin de la Narenta, de celui de Raguse, de l'Albanie Ex-Vénitienne du Monténégro, et du Littoral de ces différentes contrées. En trois Parties Par M(onsieu)r Louis Mattutinovich, Dalmate Major au Service de France Membre de la Légion d'honneur. (...)* Paris, le 25. 8bre 1811., 422 stranice mnogo ljepše i preglednije ispisana teksta!²³

Do toga doba sam se već bio navikao da se od obrazovanih, prosvijećenih habsburških ili mletačkih časnika toga doba mogu očekivati radovi koji su dotad inače bili "povlastica" samo imućnijih i bezbrižnijih ili pak onih koji su bili posvećeni duhovnim pozivima. Listajući pozorno spomenspise, ipak sam bio zatečen činjenicom da je jedan te isti čovjek, očigledno u aktivnoj vojnoj službi, usred velikih lomova, vjerojatno i u vlastitu životu i u povijesti vlastite zemlje, smogao snage zadubiti se u njezinu zbilju na tako temeljito izveden način. Fascinacija Lujom Matutinovićem na mnoštvo novih načina traje do danas.

Umjesto bilo kakvih daljnjih komentara, na ovom mjestu čini mi se prikladnijim dati elementarnu obavijest o sadržaju spisa. Onaj iz 1806. godine čine:

A Sa Majesté Napoléon Le Grand Premier Empereur des Français & Roi d'Italie [Njegovu Veličanstvu Napoleonu Velikom Prvom Caru Francuza i Kralju Italije] (str. 1–6); *Avant propos* [Predgovor] (str. 7); *Introduction* [Uvod] (str. 9–13); *Dalmatie* [Dalmacija] (str. 14–43); *Zara* [Zadar] (str. 43–48); *Nona* [Nin] (str. 48–50); *Zara vecchia* [Biograd] (str. 50); *Vrana* (str. 51); *Scardona* [Skradin] (str. 51–52); *Sebenico* [Šibenik] (str. 52–55); *Trau* [Trogir] (str. 56–57); *Spalato* [Split] (str. 57–63); *Almissa* [Omiš] (str. 63); *Macarsca* [Makarska] (str. 63–64); *Opus* [Opuzen] (str. 64–67); *Novegrad* [Novigrad] (str. 67); *Knin* (str. 67–73); *Sign* [Sinj] (str. 73–76); *Dernis* [Drniš] (str. 76–77); *Klissa* [Klis] (str. 77); *Douaré* [Duare] (str. 78); *Isles de Dalmatie* [Dalmatinski otoci] (str. 78–79); *Lucin* [Lošinj] (str. 79); *S(aint) Pierre de Nembo (...)* (str. 79–80); *Pago* [Pag] (str. 80–81); *Osero* [Cres] (str. 81–82); *Uglian et Pasma*n [Ugljan i Pašman] (str. 82); *Brazza* [Brač] (str. 82–83); *Lissa* [Vis] (str. 83); *Lezina* [Hvar] (str. 83–84); *Curzola* [Korčula] (str. 84–85); *Population en 1804.*

²³ Nav. dj., sv. 2, 110–111, 237. Vidjeti osvrt **Frane Barasa** ("Tragom majora Matutinovića". *Naše teme* 7–8, 1989., 1950–1952).

[Stanovništvo 1804. godine] (str. 86); *Introduction* [Uvod] (str. 88–90); *Albanie* [Albanija] (str. 91–95); *Cattaro* [Kotor] (str. 96–98); *Trinità* [Trojstvo] (str. 98–99); *Dobrota* (str. 99); *Perasto* [Perast] (str. 99–100); *Risano* [Risan] (str. 100); *Castel-nuovo* [Hercegnovi] (str. 100–102); *Persagno* [Prčanj] (str. 102–103); *Budua* [Budva] (str. 103); *Maina* [Maine] (str. 103–104); *S(an) Stefano* [Sveti Stefan] (str. 104); *Notes* [Bilješke] (str. 105–108).

Pet godina kasnije nastali spomenspisi sadrži sljedeće dijelove:

Sire! [Veličanstvo!] (str. 2); *Avant propos* [Predgovor] (str. 3–18);

Essai Géographique sur les Provinces Illyriennes [Zemljopisni prikaz Ilirskih pokrajina] (str. 19–89); *Situation Géographique* [Zemljopisni položaj] (str. 19); *Etendue* [Površina] (str. 19); *Frontières* [Granice] (str. 19); *Climat* [Klima] (str. 19–21); *Nature du sol* [Priroda tla] (str. 21–22); *Aspects du Pays* [Krajolici] (str. 22); *Montagnes et Grottes* [Planine i pećine] (str. 22–27); *Littoral* [Obala] (str. 27–31); *Fleuves et rivières* [Rijeke i rječice] (31–43); *Lacs* [Jezera] (str. 43–49); *Marais* [Močvare] (str. 49); *Superficie des marais, et dépenses pour leur dessèchement* [Površina močvara i troškovi njihova isušivanja] (str. 49–51); *Règne minéral* [Rudače] (str. 51–61); *Règnes végétal* [Raslinje] (str. 61–72); *Règne animal* [Životinje] (str. 72–77); *Etendue Géométrique Et population des Provinces Illyriennes* [Geometrijska površina i stanovništvo Ilirskih pokrajina] (str. 78–80); *Coup d'oeil Sur les principales Villes Illyriennes...* [Pogled na glavne ilirske gradove...] (str. 80–89);

Seconde Partie. Essai Géographique Politique, Civil et Militaire concernant La Dalmatie Ex-Vénitienne, L'Albanie, L'Istrie, Les Isles du Quarnero Et celles de la Dalmatie [Drugi dio. Zemljopisni, politički, civilni i vojni spis o bivšim mletačkoj Dalmaciji, Albaniji, Istri, kvarnerskim i dalmatinskim otocima] (str. 91–265); *Essai Géographique, Politique, Civil et Militaire sur la Dalmatie Ex-Vénitienne* [Zemljopisni, politički, civilni i vojni spis o bivšoj mletačkoj Dalmaciji] (93–227); *Introduction* [Uvod] (str. 93–97); *Dalmatie* [Dalmacija] (str. 97–135); *Routes maritimes* [Pomorski putevi] (str. 135–136); *Routes de Traverse* [Tranzitne ceste] (str. 136–144); *Position avantageuse de la Dalmatie* [Prednosti položaja Dalmacije] (str. 145–156); *Tableau Général Des mesures agraires de la Dalmatie comparées à celles de France et du Royaume d'Italie* [Opći pregled dalmatinskih zemljišnih mjera uspoređenih s francuskima i talijanskim] (str. 157); *Principales villes de la Dalmatie* [Glavni dalmatinski gradovi] (str. 159–227); *Tableau de la population des Principales Villes de la Dalmatie* [Pregled stanovništva glavnih dalmatinskih gradova] (str. 227); *Essai Géographique, Politique, Civil et Militaire sur L'Albanie Ex-Vénitienne* [Zemljopisni, politički, civilni i vojni spis o bivšoj mletačkoj Albaniji] (str. 229–265); *Introduction* [Uvod] (str. 229–241); *Villes Principales de l'Albanie Ex-Vénitienne* [Glavni gradovi bivše mletačke Albanije] (str. 243–264); *Tableau de la Population des Principales Villes de l'Albanie* [Pregled stanovništva glavnih albanskih gradova] (str. 265);

Notice Géographique Politique, Civile et Militaire de l'Istrie, des Isles du Quarnero Et de celles de la Dalmatie [Zemljopisna, politička, civilna i vojna bilješka o Istri, kvarnerskim i dalmatinskim otocima] (str. 267–335); *Introduction* [Uvod] (str. 267–272); *Principales Villes de l'Istrie ci-devant Vénitienne* [Glavni gradovi nekoć mletačke Istre] (str. 273–308); *Notice Générale sur les Isles de l'Istrie ci-devant Vénitiennes dites les Isles de Quarnero et sur les Isles de la Dalmatie* [Kratka bilješka o otocima nekoć mletačke Istre, zvani Kvarnerski otoci i o dalmatinskim otocima] (str. 309–332); *Tableau de la Population des Principales Villes de l'Istrie* [Pregled stanovništva glavnih istarskih gradova] (str. 333); *Tableau de la Population des Principales Villes du Quarnero et de la Dalmatie* [Pregled stanovništva glavnih kvarnerskih i dalmatinskih gradova] (str. 335);

Troisième Partie. Situation Politique Et Militaire des Bouches de Cattaro, Et Notice sur le Monténégro [Treći dio. Političko i vojno stanje Boke Kotorske i bilješka o Crnoj Gori] (str. 337–391); *Situation Politique Et Militaire des Bouches de Cattaro* [Političko i vojno stanje Boke Kotorske] (str. 339–355); *Notice sur le Monténégro* [Bilješka o Crnoj Gori] (str. 356–391); *Coup d'oeil historique sur la Contrée désignée aujourd'hui par le nom de Monténégro, depuis l'Existence du bas Empire jusqu'à nos Jours* [Povijesni pogled na predjel koji se danas naziva Crna Gora od kasnog Carstva do naših dana] (357–360); *Topographie du Monténégro. Confins, Montagnes, Districts, Population, Rivières, Lacs et Productions* [Topografija Crne Gore. Granice, planine, okruzi, stanovništvo, rječice, jezera i proizvodi] (str. 361–364); *Constitution Politique* [Političko uređenje] (str. 364–367); *Religion* [Vjera] (str. 367–371); *Institutions politiques* [Političke ustanove] (str. 371–376); *Apperçu Militaire sur Le Monténégro Et sur le caractère des habitans* [Kratki vojni opis Crne Gore i naravi njezinih stanovnika] (str. 376–379); *Conslusion* [Zaključak] (str. 379–380); *Tableau de La Population de Monténégro* [Pregled stanovništva Crne Gore] (str. 381–391); Sorbier Matutinoviću, Monza, 6. lipnja 1806. (str. 393); Caffarelli Matutinoviću, Milano, 13. srpnja 1806. (str. 395); Dangier Matutinoviću, Stralsund, 29. rujna 1807. (str. 397); Le Chevalier Perrin Matutinoviću, Pariz, 26. studenoga 1810. (399); Le Chevalier Perrin Matutinoviću, Pariz, 28. prosinca 1810. (399); *Table* [Sadržaj] (str. 401–422).

Rukopis je izazvao veliku pozornost i bio je na različite načine čitan, vrednovan itd. Kad je napuštao francusku službu, veliku je pozornost posvetio naporima koji bi mu omogućili da dođe do toga rukopisa. Izgleda da nije bilo jednostavno odijeliti se od njega. O tome svjedoči i pismo iz Pariza od 26. srpnja 1814.:

"Monsieur! Son Excellence le Ministre de la Maison du Roi ayant appris que le Dépôt de la Guerre possédait un exemplaire de votre ouvrage sur les Provinces Illyriennes, m'a donné l'ordre de vous le remettre ainsi que la carte qui l'accompagne.

Avant de vous le renvoyer, je l'ai examiné avec soin, et je l'ai trouvé d'autant plus intéressant, qu'il fait connaître un pays qui, jusqu'ici, a été mal décrit et pour ainsi dire inconnu, et je fais des vœux pour que l'impression en enrichisse bientôt le monde savant.

J'ai l'honneur d'être avec Respect /Votre obeissant Serviteur/ Signé
Lapie /Directeur du Cabinet Topographique du Roi.²⁴

Ne treba biti povjesničar kraja 18. i početka 19. stoljeća da bi se shvatilo da je mladi Lujo Matutinović ponajprije "dijete svoga doba", fascinirano racionalizmom, prosvjetiteljstvom i enciklopedizmom. On sav izgara od želje da u pisanu obliku predoči korist od svoga tada već bogatog znanja i iskustva. Međutim, korijeni njegove kulture mnogo su dublji. Budući da je školovan na venecijanskoj Pomorskoj akademiji, kao štićenik admirala Ema, posljednjega velikog pomorskog zapovjednika u milenijskoj mletačkoj tradiciji, u njegovu obrazovanju steklo se ono najvrednije što je baštinila ta tradicija, a to je istodobna predanost obrazovanju i iskustvu. Prije svega, sam je Emo morao biti fascinantno učitelj mladome Luju Matutinoviću.²⁵

Iako je upitno njegovo vlastito plemstvo, a ono je u najboljem slučaju moglo biti stečeno u Makarskoj krajini, odgajan je i sam poput mletačkih koljenovića iz 15. ili 16. stoljeća - učeći i iskušavajući.²⁶

Budući da je u Pomorsku akademiju u Veneciji krenuo nakon što je kao vrlo mlad već osam godina služio u mornarici, mogao je steći odlično moderno obrazovanje, koje je u to doba inače bilo otvoreno za pomorske časnike. K tome, kao što su mletački dužnosnici nekoć bili odgajani

²⁴ SHAT. Dossier Mattutinovich.

²⁵ "There was resurgence in Venice's navy also during the 1780's. To compel observance of the treaties by the Barbary states, Venetian war fleet staged demonstrations off Tripoli and Algiers in the 1760's and attacked Tunis in the 1780's. In these expeditions, Angelo Emo, the last famous Venetian admiral, displayed the kind of capacities which had become so rare as to be sensational. Scion of a distinguished family, fascinated from boyhood with ships and the sea, after service as a gentleman cadet (nobile) Emo was given command of a ship-of-the-line almost as soon as he was twenty-four. (...) In the bombardment of Tunis in 1785, he devised floating batteries, rafts or pontoons made out of spars and casks and able to carry heavy guns protected by parapets of sandbags. His achievements put new life into the Arsenal." (Frederic C. Lane, *Venice. A Maritime Republic*, Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press, 1987, 420–421) Kad je umro 1792. godine, Venecija je iznova bila vodeća pomorska sila na Jadranskom moru.

²⁶ "Going to school was a relatively unimportant part of education in the Venetian Republic, especially after the age of sixteen. The young observed by observing the adults do their work and by being included in it. While there was no formal apprenticeship among the merchant nobles, young nobles went to sea at an early age, accompanying their parents or their relatives, and the Senate created the institution of "bowman of the quaterdeck" to encourage this practice and to assist poorer members of the nobility to recoup their fortunes" (Lane 1987: 344).

bilježiti sve sa svojih putovanja što bi moglo biti od koristi za Republiku, tako je to radio i Matutinović.²⁷

Osamnaestome stoljeću Matutinović vjerojatno ponajviše duguje svoj izoštreni smisao za usustavljene kritičke opservacije, svoj enciklopedijski racionalizam. Ipak je njegovo spisateljstvo trajno pragmatične naravi i njegov enciklopedizam nikada nije svrha samu sebi.

Kad sam pronašao njegove bečke spomenspise, pomislio sam da se njegovo spisateljstvo odnosi ponajviše na zavičajne prostore, instinktivno sam pomislio - kao anticipacija modernoga nacionalnog identiteta. U tome se uostalom nisam ni prevario. Daleko najvažniji među njima, onaj iz 1811. godine, uistinu je posvećen obnovi "Ilirskoga Kraljevstva".²⁸

Otuda i njegova silna potreba da otkrije svoju narodnu i državnu povijest u neprozirnim daljinama prošlosti te da ih legitimira u vrijeme kad je nastajao, da budemo ironični, "novi svjetski poredak". Kako je to legitimiranje moglo računati na uspjeh samo ako bi bilo moguće uskladiti ga s interesima svjetskog hegemonu, Matutinović se poput niza svojih prethodnika upustio u ilirističke konstrukcije, koje u to doba, početkom 19. stoljeća, već imaju bogatu tradiciju. Granice njegove Ilirije, zemlje na granicama svijetova, vrlo su prostrane.

Međutim, Matutinović je pisao i ranije i o drugim temama. Tako i njegov prvi životopisac **Carrara** iza njegove smrti 1844. godine piše:

"Nakon sedam godina opsade afričke obale, uslijed Emove smrti na Malti i primirja s Tunisom, boravi u garnizonu na Krfu. Ondje, kako bi korisno upotrijebio vrijeme (podvukao D. R.), započinje djelo 'Civilna i vojna obrana Jonskog otočja i Grčkog arhipelaga'.²⁹

Tome djelu, posvećenom njegovu slučajem stečenu rodnom kraju, izgubio se trag, kao što su nam danas nepoznata i ostala njegova djela. Ovo krfsko očigledno svojim predmetom bar dijelom anticipira i ona dva iz 1806. i 1811. Nakon što je prešao u habsburšku službu, iza masakra svoje splitske obitelji, u Veneciji nastavlja pisati, čekajući novi vojni raspored:

"... da ne bude besposlen, koristeći mirnodopsko stanje, Matutinović, kako bi spojio Marsov lovor sa lijepom Minervinom maslinom, nastavlja djelo o Jonskom otočju. Sastavlja projekt organizacije malih

²⁷ O kulturi pisanja izvješća u Veneciji vidi u **Lanea** (nav. dj., 265–266). Studija **Lucette Valensi Venise et la Sublime Porte. La naissance du despot** (Paris: Hachette, 1987) daje izvrstan uvid u nastanak mletačke kulture diplomatskog izvještavanja o "Levantu", koja, dakako, uopće nije bila ograničena samo na diplomate u bilo kome tradicionalnom značenju pojma.

²⁸ O tome vidu njegova spisateljstva, svojevrstnoj anticipaciji ilirizma kao hrvatskoga narodnog preporoda tek će trebati iscrpnije pisati nakon niza još neobavljenih istraživanja.

²⁹ Prijevod **Carrarina** rukopisa je pripremljen za zbirku *Splitska grada...*

brodova na Jadranu, posvećen barunu Ungutu i od ovoga prihvaćen. Drugi projekt, o financijama mletačkih pokrajina, šalje Nj. V. nadvojvodi Karlu i konačno i treći projekt, drukčije vrste, o sedam poreza, šalje grofu od Bifssingera, predsjedniku opunomoćene komisije u Veneciji.³⁰

U istom rukopisu **Carrara** je registrirao još dva rukopisa. Jedan je njegov opis putovanja po Grčkom arhipelagu, a drugi je *Rasprava o mletačkoj pomorskoj trgovini*, "koja dokazuje kakvo je povjerenje blagajna pomorskih trgovaca uživala kod trgovaca u luci".

Izgleda, iznova sudeći prema **Carrari**, da je Matutinović 1815. godine napisao još jedan spis o Napoléonovu povratku na vlast i njegovim namjerama te ga posvetio barunu Largenau, sad već iznova kao habsburški podanik.

Nakon toga nije više pisao ništa slično svojim ranijim studijama, sudeći prema dosadašnjim uvidima u njegov životopis, ali je zato godinama nastojao doprijeti do svoga najvažnijega djela, spomenspisa o Ilirskim pokrajinama iz 1811. godine. Iako je na više strana stjecao uistinu laskava priznanja za taj svoj rad, on je za njega uskoro bio nepovratno izgubljen jer ga je Dvorsko ratno vijeće zadržalo za svoje potrebe, isto kao i rukopis o Jonskim otocima.³¹

Bile su to možda najbolnije uvrede koje je Matutinović u svome neveselu životu morao istrpjeti. Njegova su djela, dakle, bila upotrebljiva, korisna, a on sam je nakon 1814. godine za habsburšku vojnu službu bio neupotrebljiv, beskoristan!

Sljedećih trideset godina Matutinović će svoje spisateljske sposobnosti ponajviše koristiti pišući mnogobrojne predstavke, molbe i žalbe, ponajviše na habsburški i francuski dvor, sve dok sa gotovo osamdeset godina, s teškim duševnim opterećenjima, nije dočekao smrt u Splitu, u gradu uz koji su tako neraskidivo bili vezani njegovi najproturječniji osjećaji.

³⁰ Vidjeti navedeni **Carrarin** rukopis.

³¹ Vidjeti isti **Carrarin** rukopis.

LUJO MATUTINOVIĆ (1765–1844)

Les défis de recherche de la biographie d'un maréchal inconnu

RÉSUMÉ

L'histoire des marginaux s'occupe le plus des gens issus des couches sociales inférieures, souvent du "demi-monde". Cependant, on peut toujours trouver des "marginaux" dans toutes les couches sociales, ci-inclus les plus hautes. Les sociétés en transition sont caractérisées par le mouvement, l'ascension et la chute de beaucoup de "marginaux" entre les différentes couches sociales. Leurs vies représentent un grand défi de recherche dans le cadre de plusieurs disciplines.

La biographie de Lujo Matutinović, soldat professionnel et écrivain, entre autres choses "maréchal-de-camp" français du temps de Napoléon I, est ici utilisée en fonction du modèle pour l'élaboration de l'histoire des "marginaux" dans les couches sociales moyennes de la société en transition. Matutinović est l'homme de la nouvelle époque; il n'a jamais renoncé le fait d'être originaire d'une commune patriarcale, bien qu'il y eût à peine vécu. C'est un homme qui, par sa sensibilité et son savoir, appartient à la civilisation européenne entre le siècle des lumières et le romantisme, à l'époque de la "tête" aussi bien qu'à l'époque du "cœur". Tout au long de sa vie, il était obligé de défendre son droit élémentaire à l'existence.

La recherche a été basée sur le matériel jusqu'à présent pratiquement inconnu, provenant des archives de Paris, Vienne et Split. Cette recherche fait partie du projet intitulé "Lujo Matutinović (1765–1844), soldat et écrivain" et elle s'effectue, à l'initiative de l'auteur, dans l'atelier franco-croate ayant lieu à la Faculté des lettres de Zagreb, en collaboration avec l'Institut français de Zagreb.